1595—1611 (1907); J. Lossius, Die Urkunden der Grafen de Lag. in der Univ.-bibliothek zu Dorpat (1882); B. Cordt, Mittheil. a. d. Briefwechsel des Grafen J. de la G. (1894). *A. R. C.*

DE LA GARDIE (Delagardie), Magnus Gabriel, krahv, Rootsi riigikantsler, sünd. 15. X 1622 Tallinnas. De la G. alustas kun. Kristiina ajal oma sõjalist ja diplomaatlikku karjääri. 1649—52 oli De la G. Liivimaa ja 1655—58 Eesti-, Liivi- ja Ingerimaa kindralkuberner, sõdis poolakate vastu Leedus ja Kuras, tegi katset venelastele vastu panna, kes suvel 1656 Liivimaale tungisid. Olles puudulikult orienteeritud vaenlase liikumisist koondas ta sõjajõud Riia alla, jättes halvasti varustatud ja kindlustatud Tartu Lars Flemingi juhatuse all pea täitsa kaitseta, mille tagajärjel linn langes 12. X 1656 venelaste kätte. Märtsis 1657 tegi De la G. sõjaretki Petseri ümbruskonda, lõi venelased aug. 1657 Pärnu lähedal, katsus siis tagajärjetult Tartut piiramise abil vallutada, piiras ka Oudovat, kust ta venelaste lähenemisel Tallinna poole taganes, kuna venelased Virumaale laastava sõjakäigu ette võtsid. Jaan. 1658 tungisid ka leedulased Eestimaale, piirasid Pärnut ja põletasid 25. I 1658 Põltsamaa tuhaks. — Peale Liivist lahkumist teotses De la G. uuesti diplomaatlikul alal, sõlmides Oliva rahu a. 1660. Samal a. nimetati ta Rootsi riigikantsleriks ja alaealise kun. üheks eestkostjaks. Prantsusmaa pooldajana sõlmis De la G. a. 1672 lepingu selle riigiga, mille tagajärjel Rootsi sattus 1675—79 õnnetusse sõtta Taaniga ja Brandenburgiga. Peale 1680. a., mil ta välispolitika juhtimisest kõrvaldati, jääb De la G. täitsa tagaplaanile ja sureb, olles kaotanud reduktsiooni läbi pea kõik oma varanduse, 26. IV 1686 Vängarni lossis Rootsis. — De la G. on tuntud oma laialdastelt teaduse ja kunsti harrastustelt ja oli oma aja suuremaid metseene.

Nord. Familjeb. VI (1907); Fr. M. Franzén, Minne af M. G. De la G. (1827); Fr. Bienemann, Briefe u. Aktenstücke etc. (Mitt. XVI). *M. A.*

DE LA GARDIE (Delagardie), Pontus, Rootsi väejuht, sünd. a. 1520 Languedoc'is Prantsusmaal, La Gardie mõisas, mida tol ajal omas ta isa Jacques d'Escouperie ja mille järele ta hiljemini oma nime võttis. — Noor Pontus pidi saama vaimulikuks, kuid vahetas raamatud mõõga vastu ja omandas oma sõjalise kasvatuse võitlusis Prantsusmaa ja Habsburgide vahel XVI a. s. 40.—50-dail aa. Château-Cambresis rahu järel (1559) astus ta taani teenistusse ja võttis osa Taani ja Rootsi vahel 1563. a. puhkenud nn. 7-aastasest Põhja sõjast. Varbergi lossi vallutamisel 1565. a. langes ta vangi ja läks nüüd üle Rootsi teenistusse. Hoolimata Jöran Perssoni hoiatustest kinkis Eerik XIV De la G.-le oma täieliku usalduse, mis ei takistanud viimast olemast esimeste hulgas, kes 1568. a. mässu ajal üle läksid hertsogite laagrisse. De la G. osaks said nüüd mitmed usaldus- ja armu-avaldused Johan III poolt. 70-dail aa. esines ta diplomaadina: ta kuulus näiteks a. 1576 sesse saatkonda, mis kun. poolt saadeti Rooma läbirääkimisi pidama Rootsi kiriku ühendamise üle katoliku kirikuga. Juba varemini võttis ta osa sõjast Eestimaal ja oli a. 1574 Rakveret piiramas, kui tema šotlastest ja sakslastest koostuvas väes puhkes sõdurite mäss. Kun. ei võinud De la G.-d ja Klaus Tott'i küllaldaselt toetada ja nii ei annud operatsioonid suuremaid tagajärgi. Paremini käis De la G. käsi mõni a. hiljemini, kui ta 1580 määrati venelaste vastu teotsevate Rootsi vägede juhatajaks. Ta vallutas lühikese piiramise järel Käkisalme nov. 1580, tungis järgmise a. algusel Viiburist üle Soome lahe Ingerisse ja liikus sealt edasi Eestimaale, kus ta kätte langesid Rakvere ja Toolse kindlus. Vaheajal Rootsis käies tuli ta s. a. augustis suurte vägedega tagasi Eestimaale, tungis Narva peale, mis juba septembris vallutati, ja võttis lühikese aja jooksul Ivangorodi, Jaama ja Kaprio (Koporje). Tema katsed järgmise (1582.) a. algusel Pähkinälinna enda kätte saada küll ei õnnestunud, kuid ülalmainitud kindlused püsisid rootslaste käes, kui Pljussa jõel a. 1583 vaherahu tehti. De la G. sai nüüd suurte auavalduste ja annetuste osaliseks. Johan III nimetas ta m. s. riigi-nõukogu liikmeks. Juba a. 1574 tehti De la G.-le ülesandeks olla »Statthalter über ganz Livland«; ühtlasi oli ta Eestimaa asevalitsejaks 1½ a.; nüüd määrati ta a. 1581 uuesti »Liivimaa kuberneriks ja vägede ülempealikuks«. Sügisel 1585 oli ta venelastega läbirääkimisi pidamas vaherahu pikendamise üle. Seal uppus ta Narva jõkke 5. XI 1585 ja maeti Tallinna toomkiriku. — De la G. oli abielus a.-st 1580 Johan III tütrega (väljaspool abielu sünd.) Sophie Gyllenhjelmiga.

F. U. Wrangel, P. De la G. och hans slägt i Frankrike under 15- och 1600-talen (Sv. Hist. Tidskr. 1890); K. Hildebrand, Johan III och Europas katolska makter (1898); F. Ödberg, Om stämplingarna mot konung Johan III åren 1572—75 (1897); W. Tawaststjerna, Pohjoismaiden viisikolmattavuotinen sota (1920); J. Lossius, Die Urkunden der Grafen De Lag. in der Univ.-bibliothek zu Dorpat (1882). *A. R. C.*

DELLINGSHAUSEN, Eduard, parun, sünd. 19. III 1863 Tallinnas, õppis Tartu ja